

Branko Damjanović¹

OSIGURANJE IMOVINE U FUNKCIJI INSTRUMENTA ZAŠTITE IMOVINSKIH DOBARA

PREGLEDNI NAUČNI RAD

Apstrakt

Autor analizira osiguranje imovine nastojeći da istakne odštetnu funkciju koja predstavlja sastavni deo zakonske regulative osiguranja. Osiguranje imovine, po autorovom mišljenju, stvara *win win* situaciju za lica koja se opredele za ovaj vid zaštite svojih imovinskih interesa. Uz to, na osnovu praktičnog iskustva, može se tvrditi da osiguranje kao delatnost poseduje prirodni monopol, budući da ne postoji instrument koji pruža imovinsku zaštitu na tako kompletan način i po cenovno uporedivim uslovima. Posebna pažnja je posvećena odnosu osiguranja stvari i principa naknade štete. Da bi se na najoptimalniji način iskoristile pogodnosti osiguravajuće zaštite, neophodno je da se usvoji strategija promocije osiguranja imovine i opismenjavanja građana u svojstvu korisnika usluga osiguranja. Građanin koji je investirao u osiguranje u povoljnijoj je situaciji nego onaj koji je to propustio da učini.

Ključne reči: stvari, imovina, osiguranje, zaštita, princip obeštećenja, opismenjavanje.

I Uopšteno o osiguranju imovine

Kada se kaže osiguranje, obično se pomisli na *osiguranja koja se zaključuju s ciljem zaštite imovine od brojnih rizika koji mogu dovesti do gubitka ili oštećenja*

¹ Direktor Sektora za pravne, kadrovske i opšte poslove, Udruženje osiguravača Srbije. e-mail: branko.damjanovic@uos.rs.

Rad primljen: 4. 5. 2025.

Rad prihvaćen: 20. 6. 2025.

*imovinskih vrednosti koja pripadaju fizičkim ili pravnim licima.*² Pravno posmatrano, osiguranje imovine obuhvata brojne ugovore o osiguranju koji se zaključuju s ciljem naknade štete pretrpljene usled gubitka ili oštećenja imovinskih vrednosti ugovarača osiguranja ili osiguranika.³ Najznačajnija podela imovinskih osiguranja je na dve velike i prilično različite oblasti: *osiguranje stvari i osiguranje od odgovornosti*. To je uobičajena kategorizacija ne samo za teoretičare prava osiguranja već i za praktičare, koja uporište nalazi u svim pravnim sistemima. Zašto je bitno već na početku pomenuti razliku između osiguranja stvari i osiguranja imovine? Iz više razloga, od kojih na ovom mestu izdvajamo to da se šteta ispoljava na različit način, a postoji i niz drugih razlika između pomenutih podvrsta imovinskih osiguranja.

Osiguranje stvari je podvrsta osiguranja imovine kojim se obezbeđuje naknada za slučaj gubitka, uništenja ili oštećenja stvari.⁴ Predmet osiguranja je, dakle, *pojedinačni predmet* tj. deo aktive osiguranika izložen delovanju različitih rizika: nezavisno od toga da li je u pitanju pokretna ili nepokretna stvar, telesna ili bestelesna (potraživanje).⁵ Što se tiče rizika koji se odnosi na osiguranu stvar, to može biti: požar, poplava, lom mašina, krađa itd.⁶ Za potrebe delovanja osiguranja imovine, rizik ne mora nužno da dovede do materijalnog oštećenja; u slučaju krađe stvar ne mora biti oštećena... Ono što je ključno u osiguranju stvari, kako bi mogao da osigura bilo koji predmet, osiguranik mora imati interes osiguranja. Kada se pomene interes osiguranja, po prirodi stvari se najpre pomisli na vlasnika stvari, ali ovaj termin u modernom pravu osiguranja omogućava širokom krugu lica da zaključe neki oblik osiguranja stvari.⁷ Jedini uslov je da su u pravno relevantnoj vezi s predmetom osiguranja, zbog čega mogu pretrpeti štetu usled njegovog gubitka ili oštećenja. Najjednostavnije rečeno, *osiguranje stvari omogućava obeštećenje licu koje je pretrpelo štetu na osiguranoj imovini*. U tom smislu se na osiguranje gleda kao na instrument koji doprinosi zaštitnoj funkciji kroz efikasnu naknadu štete na osiguranim

² Detaljnije o istoriji osiguranja: Ivana Soković, „Značaj osiguranja i perspektive razvoja u Srbiji“, *Tokovi osiguranja*, br. 2/2024, 265–279.

³ Detaljnije o ugovoru o osiguranju: Marija Karanikić Mirić, „Forma ugovora o osiguranju“, *Tokovi osiguranja*, br. 1/2025, 22–25.

Osiguranje stanova, automobila, fabričkih postrojenja, osiguranje od odgovornosti za obavljanje profesije, osiguranje od kišnih dana na odmoru, osiguranje od prekida poslovanja itd. samo su neki javni oblici imovinskih osiguranja.

⁴ O riziku osiguranja: Slobodan Ilić, „O pravnim aspektima rizika i polise osiguranja u prednacrtu Građanskog zakonika Republike Srbije (2015)“, *Tokovi osiguranja*, br. 2/2018, 31–41.

⁵ Nataša Petrović Tomić, *Pravo osiguranja, Sistem, Knjiga prva*, Službeni glasnik, Beograd, 2019, 437.

⁶ O tome kako se promena rizika odražava na obaveze osiguranika: Katarina Ivančević, „Pravne posledice promene rizika u toku trajanja ugovora o osiguranju imovine“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, br. 3/2021, 10–22.

⁷ O razlici između tradicionalnog i modernog shvatanja interesa osiguranja, pogotovo kada se radi o interesu banaka da osiguranje ponude svojim klijentima kao deo benefit programa: Nataša Petrović Tomić, Nenad Grujić, „Kolektivno ugovaranje osiguranja od strane banaka – kanal distribucije i faktor finansijskog opismenjavanja korisnika osiguranja“, *Osiguranje, Hrvatski časopis za osiguranje*, br. 12/2025, 17–23.

dobrima. Umesto da prolazi kroz proces naknade štete koji podrazumeva pokretanje odgovarajućeg postupka protiv lica koju je za štetu odgovorno, nosilac interesa na predmetu osiguranja može da se obrati osiguravaču, koji je, po Zakonu o osiguranju⁸ i Smernicama NBS,⁹ dužan da na fer i korektan način likvidira odštetne zahteve.¹⁰ Iako nisu obavezujuće, Smernice je usvojio nadzorni organ za tržište osiguranja u vidu preporuke, čime su postale deo *pravila struke osiguranja*, a na posredan način i deo pozitivnog prava imajući u vidu obavezu osiguravača da postupaju prema *pravilima struke osiguranja* u skladu sa odredbama ZO. Uostalom, nadzorni organ (NBS) uveliko kontroliše da li je ponašanje osiguravača prilikom ugovaranja, nakon ugovaranja i naročito prilikom postupanja sa odštetnim zahtevima u skladu s minimalnim standardima postavljenim Smernicama.¹¹ Od osiguravača se očekuje da zaštitu korisnika ostvare primenjujući i poštujući standarde koje propisuju Smernice.¹²

To znači da lica koje je investiralo u osiguranje uživa dvostruku pogodnost u odnosu na one koji svoju imovinu ostave neosiguranu: obeštećenje od strane solventnog saugovarača, čiju likvidnost i solventnost nadzire Narodna banka Srbije, i garancije fer i korektnog odnosa, što se nikako ne može očekivati u postupku koji bi se pokrenuo protiv odgovornog lica. **Osiguranje imovine, dakle, stvara win win situaciju za lica koja se opredele za ovaj vid zaštite svojih imovinskih interesa.**¹³ **Uz to, na osnovu praktičnog iskustva, može se tvrditi da osiguranje kao delatnost**

⁸ Zakon o osiguranju - ZO, *Službeni glasnik RS*, br. 139/2014 i 44/2021.

⁹ Narodna banka Srbije, Smernice o minimalnim standardima ponašanja i dobroj praksi učesnika na tržištu osiguranja od 20. 4. 2018. (dalje u tekstu: *Smernice*).

¹⁰ Socijalni, privredni i širi društveni značaj koji ima delatnost osiguranja nalaže društvima za osiguranje da prilikom ispunjavanja prava i obaveza vode računa ne samo o sopstvenom interesu već i o interesu korisnika usluge osiguranja: „Društvo za osiguranje, društvo za posredovanje u osiguranju, društvo za zastupanje u osiguranju, zastupnik u osiguranju i pravna lica iz člana 98 stav 2 ovog zakona koja obavljaju poslove zastupanja u osiguranju na osnovu prethodne saglasnosti Narodne banke Srbije (dalje u tekstu: pravna lica iz člana 98 stav 2 ovog zakona) dužni su da obezbede zaštitu prava i interesa osiguranika, ugovarača osiguranja, korisnika osiguranja i trećih oštećenih lica (dalje u tekstu: korisnik usluge osiguranja), u skladu s propisima, pravilima struke i dobrim poslovnim običajima“ (čl. 15 ZO). Podvlačim: društva za osiguranje dužna su da štite prava i interese korisnika usluga u skladu sa *propisima, pravilima struke osiguranja i dobrim poslovnim običajima*. Korisnici usluge osiguranja po pravilu nemaju dovoljna znanja o usluzi osiguranja koju pribavljaju, zbog čega osiguravači kao jača strana imaju niz obaveza pre zaključenja ugovora i nakon zaključenja sa ciljem zaštite poverenja korisnika usluge osiguranja. Bez zaštite poverenja, osiguranje koje ima važnu privrednu, društvenu i socijalnu funkciju ne može da ostvari svoju svrhu.

¹¹ Ivan D. Radojković, Aleksandar V. Kostić, Maja T. Aleksandrović Gajić, „Načela prihvata rizika i tehničke osnove osiguranja poljoprivrednih kultura“, *Tokovi osiguranja*, br. 3/2021, 93.

¹² Herman Cousy, „Changing Insurance Contract Law: An Age-Old, Slow and Unfinished Story“, *Insurance Regulation in the European Union: Solvency II and Beyond* (eds. P. Marano, M. Siri), Palgrave Macmillan, London, 2017, 32.

¹³ Generalno govoreći, osiguranje je danas **visoko regulisana finansijska transakcija, koja je postala ne samo normalan nego i neophodan segment modernog društvenog i ekonomskog života**. Postoji intenzivna regulatorna aktivnost kako zakonodavca tako i tela nadzora, sve s namerom da se obezbedi adekvatna zaštita korisnika usluga. *Ibid.*, 35.

posедује prirodni monopol, budući da ne postoji instrument koji pruža imovinsku zaštitu na tako kompletan način.

Osiguranje od odgovornosti je ugovor na osnovu koga osiguravač preuzima obavezu da umesto osiguranika pokrije imovinske posledice njegove odgovornosti. Kao što se iz definicija može primetiti, osnovna razlika u odnosu na osiguranje stvari – koja dovodi do različitog pravnog režima – jeste u predmetu osiguranja: dok je predmet osiguranja stvari *aktiva* osiguranika, predmet osiguranja od odgovornosti je njegova *pasiva*. Kod osiguranja stvari zaštitna funkcija usmerena je prema osiguraniku koji je štetu pretrpeo; u osiguranju od odgovornosti štiti se osiguranik koji je drugome izazvao štetu isplatom naknade umesto njega, što dovodi do pojave tzv. trećih oštećenih lica prema kojima se ispoljava zaštitna funkcija.

II Načelo obeštećenja kao vrhovni princip imovinskih osiguranja

Kada se kaže imovinska osiguranja, obično se pomisli na naknadu štete delovanjem osiguranja, to jest na isplatu odštete od strane osiguravača. Princip integralne naknade štete kao jedno od najznačajnijih načela obligacionog prava u oblasti osiguranja konkretizuje se u obliku načela obeštećenja. „Dosuđena naknada štete ne sme da služi ni kao kazna za štetnika odnosno za odgovorno lice, ni kao izvor bogaćenja za oštećenika.”¹⁴ Svrha načela obeštećenja u modernom pravu osiguranja više je nego jasna: ona, s jedne strane, moralizuje osiguranje imovine sprečavajući ga da izađe iz okvira odštetnog prava,¹⁵ dok, s druge strane, omogućava jasno razgraničenje u odnosu na osiguranja lica.¹⁶ Imovinska osiguranja zaključuju se s ciljem zaštite osiguranika ili trećeg oštećenog lica od štete, te je neophodno ograničiti obavezu osiguravača na iznos pretrpljene štete. Osiguranik ima pravo da mu se naknadi „šteta i ništa preko pretrpljene štete”.¹⁷ „Na ovaj način se zaštitna funkcija imovinskog osiguranja nadovezuje na naknadu štete, te se sprečava da postane

¹⁴ Marija Karanikić Mirić, *Obligaciono pravo*, Službeni glasnik, Beograd, 2024, 94–96.

¹⁵ Ako bi osiguranik na ime naknade iz osiguranja mogao da dobije više nego što je šteta koju je pretrpeo i dokazao, osiguranje bi postalo predmet interesovanja nesavesnih lica, koja bi nastojala da ga zloupotrebe. Pravni poredak to ne može prihvatiti, zbog čega se insistira na striktnoj primeni načela obeštećenja.

¹⁶ Istorijski posmatrano, načelo obeštećenja odigralo je ključnu ulogu u razvoju posla osiguranja i njegovom prihvatanju od onih koji su od početka gajili sumnju u ovaj ugovor samo zbog njegovog aleatornog karaktera, koji su usled neznanja mešali sa igrama na sreću i uopšte sumnjivim transakcijama. Strah da osiguranje nije bitno drugačije od špekulativnih poslova, s jedne strane, i sumnja u osiguranika da će zloupotребiti ugovor o osiguranju, s druge strane, uslovlili su razvoj pravila i principa koji obeležavaju pravo osiguranja. Pod tim mislimo na koncept osiguranog interesa, načelo obeštećenja, načelo savesnosti i poštenja. Nataša Petrović Tomić, Mirjana Glintić, „The Hybridization of the Regulatory Framework of Insurance Contract Law: Elements of a New Setting”, *Annals of the Faculty of Law*, No. 2/2024, 223–250.

¹⁷ M. Karanikić Mirić (2024), 94.

izvor neosnovanog bogaćenja za nesavesne osiguranike.¹⁸ Njima se, s jedne strane, onemogućava da na ime naknade iz osiguranja dobiju više nego što je šteta koju su pretrpeli, dok se s druge strane, kao isključena šteta navodi namerno izazivanje osiguranog slučaja. Sve to imperativnim normama. Dakle, osiguranik nije motivisan da namerno izaziva štetu na osiguranoj imovini, jer je u tom slučaju *ex lege* lišen pokrića. Jedino ako je šteta nastala nezavisno od njegove isključive volje, osiguranik ima pravo na naknadu, ali samo do visine pretrpljene štete i uz uvažavanje odnosa sume osiguranja i vrednosti osigurane stvari. To čini imovinsko osiguranje, najpre, ekonomski poželjnim, a zatim socijalno prihvatljivim institutom.¹⁹

Primena načela obeštećenja značajna je za praksu osiguranja jer utiče na postupak likvidacije odštetnog zahteva. Za razliku od osiguranja života, gde osiguravač na osnovu prijave osiguranog slučaja i relevantnih dokaza pristupa isplati unapred ugovorenog iznosa, u osiguranju imovine postoji *postupak odmeravanja naknade iz osiguranja*, koji prethodi samom činu obeštećenja. Po prirodi stvari, radnje vezane za odmeravanje naknade iz osiguranja mogu biti brojne i odrediti vremenski okvir isplate naknade iz osiguranja. Zato se kao jedna od razlika između osiguranja imovine i osiguranja lica ističe da je teret dokazivanja koji prati realizaciju prava iz imovinskih osiguranja neuporedivo teži nego kod osiguranja lica.

Šta se tačno podrazumeva pod sintagmom odmeravanje naknade iz osiguranja? Kada nastane gubitak u imovini osiguranika, prvi korak je *utvrđivanje nastale štete*. Osiguranik ili korisnik prava nosi teret dokazivanja štete, što u zavisnosti od okolnosti slučaja može biti i izuzetno zahtevno. U transportnom osiguranju, primera radi, uobičajeno je angažovanje specijalizovanih likvidatora šteta kako bi se postupak formalizovao i rezultirao sačinjavanjem odgovarajućeg zapisnika odnosno isprave koju priznaje osiguravač.²⁰ Polazeći od obligacionog prava, šteta u osiguranju stvari trebalo bi da obuhvata kako stvarnu štetu (*damnum emergens*) tako i izgubljenju dobit (*lucrum cessans*). Ali prema važećem pravu, obaveza osiguravača u osiguranju stvari ograničena je na naknadu stvarne štete, dok se izgubljena dobit pokriva samo po posebnom sporazumu. Iz toga proizlazi da u osiguranju imovine *ex lege* ne važi zakonsko načelo integralne naknade imovinske štete iz ZOO.²¹ Šta to znači za osiguranike? To nije dobro rešenje, jer osiguranicima više odgovara da mogu računati na pokriće celokupne pretrpljene štete nego da posebno ugovaraju pokriće izgubljene

¹⁸ Istorijski posmatrano, načelo obeštećenja je nastalo sa ciljem da se spreči namerno izazivanje osiguranih slučajeva. Ograničavanjem obaveze osiguravača na iznos pretrpljene štete osiguranicima je postalo neekonomično da namerno izazivaju osigurani slučaj.

¹⁹ N. Petrović Tomić (2019), 438–439.

²⁰ Nataša Petrović Tomić, *Osiguranje robe u međunarodnom pomorskom prevozu*, Pravni fakultet u Beogradu, Beograd, 2009.

²¹ Detaljnije: Marija Karanikić Mirić, *Krivica kao osnov deliktne odgovornosti u građanskom pravu*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2009, 177 i dalje.

dobiti.²² U praksi, ako nije nešto drugo izričito ugovorio, osiguranik neće biti u istoj imovinskoj poziciji kao da se štetni događaj (osigurani slučaj) nije dogodio. On će dobiti samo naknadu stvarne štete, što znači da će biti delimično obeštećen. To dalje znači da osiguranik za deo štete koji odgovara izgubljenoj dobiti ostaje sam sebi osiguravač. Time se šalje loša poruka osiguranicima, jer oni ne mogu da dobiju naknadu štete u iznosu na koji su pretendovali. Izuzetak predstavlja osiguranje useva, gde se vrednost osiguranog predmeta utvrđuje na specifičan način. Naknada se ne utvrđuje prema vrednosti koju su usevi imali na dan štete, već na dan ubiranja (ako nešto drugo nije ugovoreno). Takvim pristupom se uvažava potreba za zaštitom u tom osobenom slučaju. Osiguranik ima interes da useve osigura na vrednost u trenutku ubiranja (koja obuhvata i izgubljenu dobit!), jer oni tada dostižu najvišu ekonomsku vrednost.

Postupak odmeravanja naknade iz osiguranja uključuje i uzimanje u obzir *sume osiguranja*, pošto ona predstavlja gornju granicu obaveze osiguravača. Suma osiguranja, pritom, nije ni dokaz ni pretpostavka vrednosti osigurane stvari u trenutku nastanka štete, osim ako je osiguranje zaključeno na ugovorenu vrednost. Vrednost stvari u času nastanka štete ne može se zanemariti. Osiguravači ne mogu obračunati naknadu iz osiguranja uvažavanjem načela obeštećenja ako se ne bi vodilo računa o vrednosti koju je stvar imala u trenutku realizacije osiguranog slučaja. Na osiguraniku je teret dokazivanja vrednosti stvari.²³ Načelo obeštećenja dovodi do primene dva pravila. Prema prvom, osiguranik na ime osiguranja ne može da naplati više od vrednosti stvari u času nastanka štete, čak i ako je zaključio više ugovora o osiguranju. Prema drugom, osiguranik ne može da dobije više od vrednosti stvari, bez obzira na sumu na koju je osiguranje zaključeno. Kao što se može primetiti, vrednost stvari je faktor ograničavajućeg karaktera u postupku odmeravanja naknade iz osiguranja.

ZOO precizira da prava iz osiguranja mogu imati samo lica koja su u času nastanka štete imala materijalni interes da se ne dogodi osigurani slučaj. Time se u imovinska osiguranja uvodi zahtev interesa, po čemu se ona razlikuju od osiguranja lica. Interes osiguranja je tesno povezan sa *svrhom osiguranja imovine: ono mora biti korisno onome ko ga zaključuje ili onome za čiji se račun zaključuje*.²⁴ Ako bi se dozvolilo zaključenje ugovora o osiguranju i vršenje prava iz osiguranja bez posedovanja interesa osiguranja, to bi otvorilo vrata paušalnim naknadama. Takođe, *interes određuje svojstvo osiguranika*. Interes osiguranja sastoji se u potrebi da se obezbedi ekonomska zaštita od određenih rizika isplatom naknade iz osiguranja.

²² Nataša Petrović Tomić, *Posebna pravila koja se odnose na osiguranje imovine i osiguranje od odgovornosti, Priručnik za obuku za polaganje ispita i sticanje zvanja ovlašćenog posrednika i ovlašćenog zastupnika u osiguranju*, Privredna komora Srbije, Beograd, 2024, 89–90.

²³ U obzir dolaze različiti modaliteti određivanja vrednosti stvari: tržišna, upotrebna, ugovorena i nova vrednost. Detaljnije: *Ibid.*, 90–92.

²⁴ N. Petrović Tomić (2019), 446.

Kada je reč o osiguranju stvari, sva lica koja mogu pretrpeti štetu usled propasti ili oštećenja stvari smatraju se licima koja imaju interes da zaključe osiguranje (vlasnik, suvlasnik, ostavoprimac, zakupac, založni poverilac). U osiguranju od odgovornosti interes ima svako lice koje je izloženo odgovornosti i koje želi da se zaštiti od štete koju može prouzrokovati drugima.

III Efikasnost obeštećenja – isplata naknade iz osiguranja

Kako se u teoriji naglašava, *faktori koji utiču na odmeravanje naknade iz osiguranja su*: 1) visina prouzrokovane štete; 2) visina sume osiguranja i 3) vrednost osigurane stvari.²⁵ Iz ugla prakse osiguranja, svaki od ta tri elementa može predstavljati limit tj. gornju granicu obaveze osiguravača.²⁶ Nijedan od njih nije bitniji od drugih generalno, ali to može postati u konkretnim okolnostima. Primera radi, ako se vrednost osigurane stvari i suma osiguranja poklapaju, osiguranik dobija naknadu u visini pretrpljene štete, pod uslovom da nije ugovorena franšiza. Ako je pak vrednost osigurane stvari veća od sume osiguranja, osiguranik će dobiti naknadu iz osiguranja koja ne pokriva celokupni iznos pretrpljene štete. S druge strane, ako je suma osiguranja veća od vrednosti osigurane stvari, prouzrokovana šteta predstavlja gornju granicu obaveze osiguravača.

Osigurana suma je od značaja za utvrđivanje naknade iz osiguranja jer je to iznos kojim je osiguranik pokrio osigurani rizik. Osigurana suma odgovara vrednosti osiguranog interesa na konkretnom predmetu, te stoga predstavlja gornju granicu obaveze osiguravača kada nastane totalna šteta. U najvećem broju slučajeva, *osigurana suma u osiguranju imovine ima čisto tehnički značaj*.²⁷ Ona, naime, nije ni dokaz ni pretpostavka vrednosti osigurane stvari u trenutku nastanka osiguranog slučaja, osim ako je osiguranje zaključeno na ugovorenu vrednost. Posebna pravila se primenjuju ako je suma veća od vrednosti stvari (nadosiguranje) ili manja (podosiguranje).

Kada govorimo o vrednosti stvari, odmah stičemo uvid u kompleksnost materije osiguranja imovine. U osiguravajućoj praksi pravi se razlika između vrednosti u trenutku zaključenja ugovora o osiguranju i vrednosti u času nastanka osiguranog slučaja.²⁸ Po logici stvari, vrednost koju stvar ima u trenutku zaključenja ugovora značajna je za određivanje visine premije osiguranja (*vrednost za osiguranje*). Što je stvar vrednija u smislu tržišne (upotrebne ili neke druge) vrednosti, to će i premija biti veća. Kako se može očekivati da stvar tokom redovne upotrebe ili samo protekom

²⁵ *Ibid.*, 447.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Za razliku od imovinskog osiguranja, u osiguranju lica osigurana suma je bitan element i kao takva ne može biti izostavljena. Ukoliko ugovarači ne unesu podatak o visini osigurane sume, ugovor ne proizvodi pravno dejstvo.

²⁸ N. Petrović Tomić (2019), 451.

vremena izgubi na vrednosti, ne uzima se u obzir ista vrednost prilikom obračuna naknade iz osiguranja. Dakle, vrednost stvari u momentu nastanka osiguranog slučaja predstavlja osnov za obračun naknade iz osiguranja (*vrednost za naknadu*). Naknada koju osiguranik može dobiti od osiguravača zavisi od vrednosti uništene ili oštećene stvari u trenutku nastupanja osiguranog slučaja.

Uvođenjem dve vrste vrednosti stvari osiguravači su imali nameru da se osiguranjem pokriva samo *realna šteta* koju je osiguranik pretrpeo.²⁹ Prilikom isplate naknade iz osiguranja uzima se u obzir gubitak vrednosti stvari, koji je najčešće izazvan dotrajalošću usled redovne upotrebe, ali nije isključeno da se u obzir uzmu i drugi elementi koji dovode do smanjenja vrednosti osigurane stvari.

Na visinu naknade iz osiguranja utiče i to da li je ugovorena primena nekog oblika učešća osiguranika u šteti (franšize ili obaveznog učešća osiguranika u šteti tj. samopridržaja). Između ta dva modaliteta postoje značajne razlike. „Obavezno učešće u šteti kao što naziv sugerise predstavlja onaj deo štete koji ostaje na teret osiguranika, bez obzira na uzrok štete i njenu visinu. Ugovaranje samopridržaja znači da se osiguraniku ne pruža potpuno pokriće. On je obavezan u tom smislu što ga osiguranik ne može osigurati ni kod drugog osiguravača. Obavezno učešće osiguranika u šteti (samopridržaj) je, stoga, *uslov pokrića*.”³⁰ Franšize su uvedene u cilju smanjenja pritiska tzv. bagatelnih (manjih) šteta ili disciplinovanja osiguranika ostavljanjem na njegov teret određenog procenta štete u svakom slučaju. Osim toga, franšize imaju još dva značajna efekta: 1) smanjenje administrativnih troškova: one omogućavaju da se ne isplaćuju male štete, koje zbog učestalosti povećavaju troškove obrade odštetnih zahteva, kao i troškove osiguranika u vezi s prijavom i obradom šteta i 2) smanjenje premije osiguranja: pravilo je da što je veća franšiza, to je manja premija osiguranja.

Kod određivanja naknade iz osiguranja, osim vremena, veliki značaj se pridaje i mestu u kome se određuje vrednost osigurane stvari. Mesto procenjivanja štete se obično određuje uslovima osiguranja, i može biti: mesto gde se predmet osiguranja nalazi (obično za nekretnine), mesto polaska robe, mesto opredeljenja, mesto nastanka štete, mesto boravka osiguranika itd.

Naknada iz osiguranja ne obuhvata samo iznos štete već i troškove popravke, troškove spasavanja, a kod osiguranja od odgovornosti i troškove odbrane osiguranika od odštetnih zahteva, sudske troškove i sl. Koliki iznos naknade će biti isplaćen, kao i šta će se ubuduće dešavati sa ugovorom o osiguranju, zavisi od toga da li je nastupila totalna ili delimična šteta. Pojmom totalna šteta obuhvaćen je *potpuni nestanak osigurane stvari* usled nastupanja osiguranog slučaja (uništenje, nestanak osigurane stvari kao takve). U osiguranju stvari u slučaju totalne štete naknada iz

²⁹ Branko Jakaša, *Pravo osiguranja*, Informator, Zagreb, 1972, 178.

³⁰ N. Petrović Tomić (2019), 458.

osiguranja ne može preći vrednost koju je stvar imala u trenutku nastanka osiguranog slučaja.³¹ Visina naknade iz osiguranja određuje se tako što se od vrednosti osigurane stvari određene ugovorom oduzima vrednost ostatka. Pošto je predmet osiguranja prestao da postoji, gase se i pravni odnosi nastali zaključenjem ugovora o osiguranju. Osiguravač ima pravo na premiju za tekuću godinu osiguranja.

Pojmom *delimična šteta* obuhvaćeni su svi slučajevi nastupanja oštećenja osigurane stvari. Modalitet procene štete i naknade koju duguje osiguravač zavisi od toga da li se oštećenje može popraviti. Ideja je da se isplati *naknada u visini troškova opravke*, kako bi se stvar dovela u prvobitno tj. ispravno stanje. Time se dolazi do pojma vrednosti za zamenu, koji predstavlja limit obaveze osiguravača u slučaju delimične štete. Dakle, razlikujemo osigurani slučaj koji je doveo do takvog oštećenja da se stvar može popraviti i osigurani slučaj koji je imao za posledicu oštećenje koje se ne može popraviti. U prvom slučaju na ime naknade se isplaćuju *troškovi popravke*, tj. izdaci potrebni da se stvar dovede u prvobitno stanje. Ako su troškovi popravke takvog obima da prelaze vrednost osigurane stvari na dan nastanka osiguranog slučaja, smatra se da je nastupila ekonomski totalna šteta. Načelo ekonomičnosti i zaštite interesa osiguranika nalaže primenu pravila koja važe za likvidaciju totalne štete, iako je formalnopravno nastalo samo oštećenje predmeta osiguranja. Kod osiguranja stvari, vrednost za zamenu je nabavna vrednost stvari umanjena za procenat amortizacije. U osiguranju od odgovornosti, vrednost za zamenu se određuje za svaku stvar *in concreto*, a najviše zavisi od stanja stvari i održavanja.

Kako do delimične štete može doći i više puta u toku osiguranja, postavlja se pitanje kako se to odražava na ugovor o osiguranju. Iz ugla osiguranika, najbitnije je dati odgovor na pitanje da li će osigurane stvari nakon nastanka delimične štete biti obuhvaćene osiguranjem srazmerno visini preostale vrednosti i da li će biti izmenjena osigurana suma. Rešenje koje poznaje ZOO predstavlja jedan od dva moguća pristupa problemu.³² Prema našem pravu, ako se u toku istog perioda osiguranja dogodi više osiguranih slučajeva jedan za drugim, naknada iz osiguranja za svaki od njih određuje se i isplaćuje u potpunosti s obzirom na celu svotu osiguranja, bez njenog umanjenja za iznos ranije isplaćenih naknada u tom periodu.

IV Odnos imovinskih osiguranja i prava na naknadu štete

U praksi nije retkost da nastanak osiguranog slučaja ima za posledicu vanugovornu građansku odgovornost. U tom slučaju, osiguranik stiče prava po dva osnova. Prvo, u kapacitetu oštećenika može da se koristi institutom naknade štete

³¹ Yvonne Lambert-Faivre, Laurent Leveneur, *Droit des assurances*, Dalloz, Paris, 2017, 420.

³² Drugi – koji prihvata francusko pravo – jeste da se osigurana suma smanjuje nakon svake isplate u toku perioda osiguranja.

i da potražuje naknadu štete od štetnika. Drugo, u kapacitetu osiguranika može da zahteva naknadu iz osiguranja od osiguravača. Dakle, *postoji konkurencija dva osnova odgovornosti* i za pravni poredak je značajno da se uredi relacija ovih zahteva.

Pojmom zabrana kumuliranja prava označava se *zabrana istovremenog ostvarivanja prava po oba osnova u punom iznosu*: naknade štete po osnovu osiguranja i naknade po osnovu građanske odgovornosti lica koje je za štetu odgovorno.³³ To ne treba shvatiti kao zabranu osiguraniku da se za naknadu štete obrati i osiguravaču i štetniku, odnosno kao uslovljavanje i uvođenje redosleda namirenja. Zabrana kumuliranja prava odnosi se samo na *zabranu da se iz oba osnova dobije više nego što iznosi šteta koju je osiguranik pretrpeo*, jer bi to imalo višestruke negativne konsekvence. Za to postoji nekoliko razloga.

U uporednom pravu je doskora bilo najšire prihvaćeno shvatanje da u imovinskim osiguranjima kumuliranje prava nije dozvoljeno, dok je u osiguranju lica dozvoljeno.³⁴ Nema dileme da takvo razlikovanje polazi od principa obeštećenja kao suštinske razlike između ta dva tipa osiguranja. I u našem pravu je prihvaćeno to razlikovanje, uz izuzetak koji se odnosi na osiguranje od posledica nesrećnog slučaja. Sama zabrana kumuliranja može se sprovesti na dva načina: direktno (zabranom osiguraniku da po oba osnova primi više nego što je šteta koju je pretrpeo) i indirektno (priznanjem prava osiguravaču da se, nakon isplate naknade iz osiguranja, subrogira u prava osiguranika prema licu odgovornom za nastupanje osiguranog slučaja).³⁵ Naše pravo poznaje oba načina. Zabrana kumuliranja u imovinskim osiguranjima sprovedena je principom subrogacije osiguravača u prava osiguranika prema licu koje je za štetu odgovorno (ZOO, čl. 939). U osiguranju lica javljaju se obe tehnike: kumuliranje se dopušta uvođenjem zabrane osiguravaču da se subrogira u prava osiguranika na naknadu prema odgovornom licu (ZOO; čl. 948 st. 1), a takođe se osiguraniku priznaje pravo da se istovremeno naplati i od osiguravača i od štetnika (ZOO, čl. 948 st. 2). Ovde treba primetiti da zabrana subrogacije osiguravača prema

³³ Predrag Šulejić, *Pravo osiguranja*, Pravni fakultet u Beogradu, Beograd, 2005, 267–278.

³⁴ Posmatrano istorijski, na našim prostorima je u jednom periodu vladalo uverenje da kumulacija ne treba da bude dozvoljena ni u osiguranju života. Takvo rešenje je sadržao *hrvatsko-ugarski Trgovački zakonik*, kao i *srpski Zakon o obavezi na naknadu štete učinjene smrću ili telesnom povredom*. Poslednji je predviđao da je preduzimač železničkog saobraćaja obavezan da naknadi štetu ako lice pogine ili bude povređeno pri učestvovanju u železničkom saobraćaju, uz istovremeno isključenje mogućnosti kumuliranja naknade iz osiguranja sa naknadom koju može ostvariti od štetnika na osnovu pravila o odgovornosti. Vid. Zlatko Petrović, Vladimir Colović, Duško Knežević, *Istorija osiguranja u Srbiji, Crnoj Gori i Jugoslaviji do 1941. godine*, Beograd, 2013, 73.

Ista tendencija se uočava i u domaćoj teoriji. Tako je prof. Jankovec bio mišljenja da je kumulacija prava iz osiguranja i prava na naknadu štete opravdana samo kada se radi o težim oblicima krivice štetnika. Ako je šteta izazvana namerno ili usled grube nepažnje, kumuliranje je dozvoljeno. Vid. Ivica Jankovec, „O kumuliranju naknade iz obaveznog osiguranja o odgovornosti sa naknadama, odnosno davanjima po drugim pravnim osnovama“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 1974, 203–218.

³⁵ P. Šulejić, 267.

licu odgovornom za nastupanje osiguranog slučaja u osiguranju lica ne znači njegovu ekskulpaciju. Osiguranik ili korisnik prava je taj koji će podneti odštetni zahtev prema štetniku, i time sprečiti da osiguranje lica posluži kao faktičko osiguranje od odgovornosti štetnika. Ta pravila su imperativnog karaktera, od njih se ne može odstupati.

V Subrogacija – uloga osiguravača u sprečavanju da se osiguranje pretvori u svoju suprotnost

Jedno od pravila koje najviše intrigira pravnike u oblasti osiguranja jeste subrogacija.³⁶ Naime, ZOO izričito kaže da isplatom naknade iz osiguranja na osiguravača prelaze sva prava osiguranika prema trećem licu odgovornom za štetu po ma kom osnovu u visini isplaćene naknade štete. Do ovog prelaska prava dolazi na osnovu zakona isplatom naknade iz osiguranja osiguraniku, do visine isplaćene naknade. Pošto do subrogacije dolazi na osnovu zakona, osiguravač nije dužan da o tome obaveštava treće odgovorno lice. Iz ZOO takođe proizlazi da od trenutka isplate naknade iz osiguranja nastupaju dejstva subrogacije, a ne pre tog momenta! To, dalje, dovodi do sledećih pravnih posledica: od tada osiguranik gubi pravo da se obraća štetniku ili njegovom osiguravaču ako se obeštetio na osnovu naknade iz osiguranja, a to pravo prelazi na osiguravača.

Na osnovu tumačenja ZOO i poznavanja sudske prakse, naglašavamo da je za subrogaciju bitno kumulativno ispunjenje dva uslova. Prvi je da je *osiguravač isplatio naknadu iz osiguranja osiguraniku ili oštećenom licu*. U teoriji se s razlogom ističe da osiguravač ne može podneti tužbu protiv štetnika prema pravilima odštetnog prava, a pre isplate naknade iz osiguranja, iz najmanje dva razloga.³⁷ Prvo, on nije aktivno legitimisan za podnošenje tužbe za naknadu štete, jer nije oštećenik, te time ne ispunjava uslove koji se inače zahtevaju radi ostvarenja prava na naknadu štete (uzročna veza između štetne radnje i štetnih posledica). Drugo, možda i jasnije, osiguravač ne trpi štetu u pravom smislu te reči. Naknada koju isplaćuje osiguraniku za njega ne predstavlja gubitak, već deo njegovih proračuna u vezi s konkretnim ugovorom o osiguranju. Naknada koju duguje osiguraniku u slučaju nastanka osiguranog slučaja ima protivprestaciju u naplaćenim premijama. On, dakle, ispunjava ugovornu obavezu. Isplaćena naknada je limit subrogacionog zahteva. Suština je u tome da osiguravač na osnovu subrogacionog zahteva može samo da vrati onoliko koliko je isplatio svom osiguraniku. Moglo bi se reći da je to pravilo zaštitinički nastrojeno prema osiguraniku, kome zakon garantuje pravo starije od prava iz osiguranja.

³⁶ Detaljnije o trendovima u pogledu subrogacije: Wei Zou, Quiqwu Li, „Uparedni trendovi u regulisanju prava oštećenih lica, štetnika i Fonda za nadoknadu šteta prouzrokovanih neosiguranim motornim vozilima kroz pravo subrogacije“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, br. 2/2022, 18–28.

³⁷ Y. Lambert-Faivre, L. Laveneur, 449.

Tek kada mu osiguravač isplati naknadu i ispuni svoju ugovornu obavezu, može se govoriti o gubitku prava istovrsne ciljne funkcije. Drugi uslov subrogacije je da *postoji odštetni zahtev prema (trećem) odgovornom licu, po ma kom osnovu*. Naravno da taj uslov neće biti ispunjen u svakom slučaju. U tim situacijama, osiguravač će podneti teret obeštećenja, i to jeste u skladu sa ugovornim obećanjem. Ali ako su oba uslova za subrogaciju ispunjena, stvaraju se uslovi da zahvaljujući ulozi osiguravača dođe do ispunjenja pravila iz ZOO o obavezi naknade prouzrokovane štete. Na osnovu subrogacije, lice koje je štetu izazvalo treba da podnose teret naknade. Ali do primene subrogacije ne dolazi ako je štetu izazvalo lice u srodstvu u pravoj liniji sa osiguranikom, lice za čije postupke osiguranik odgovara, lice s kojim živi u istom domaćinstvu ili je radnik osiguranika, osim ako su ova lica štetu izazvala namerno.³⁸ Izuzetak postoji ako je neko od pomenutih lica osigurano od odgovornosti. Osiguravač se tada subrogira u prava osiguranika prema tim licima, ali ih ostvaruje protiv osiguravača od odgovornosti tih lica.

Poznavaoi osiguranja znaju da subrogacija stvara značajne pravne posledice. Najpre, subrogacija dovodi do prelaska prava prema odgovornom licu sa osiguranika na osiguravača. To stvara konkretne pravne posledice. Prvo, osiguravač je preuzeo prava svog osiguranika prema štetniku i u tom smislu je izložen svim prigovorima koji se mogu istaći i prema osiguraniku (poput prigovora kompenzacije). Ali samo do trenutka kada nastaje dejstvo subrogacije, a to je isplata naknade iz osiguranja. Prigovori koji eventualno kasnije nastanu ne mogu se isticati protiv osiguravača. Takođe, u trenutku kada je izvršena isplata naknade iz osiguranja osiguranik gubi pravo da podnosi odštetni zahtev prema štetniku.

Da bismo razumeli položaj osiguranika i štetnika u kontekstu subrogacije, bitno je naglasiti da osiguranik sam odlučuje da li će se za iznos štete koju je pretrpeo obratiti svom osiguravaču ili će je ostvariti od štetnika. Zaključenje ugovora o osiguranju ne dira u njegovo pravo izbora dužnika. Budući da se većina osiguranika rukovodi logikom da je osiguravač solventniji i da će naknadu brže ostvariti ako se njemu obrate, u praksi se često stižu uslovi za subrogaciju osiguravača u prava osiguranika prema štetniku.³⁹ Ako bi se desilo da zbog ograničenja u osiguravajućem pokriću osiguranik ne dobije potpuno obeštećenje od osiguravača, dolazi do izražaja pravilo da prelazak prava sa osiguranika na osiguravača *ne sme biti na štetu osiguranika*. Na osnovu tog pravila rešava se svaki potencijalni sukob interesa osiguravača i osiguranika.⁴⁰ Dakle, iako nesumnjivo koristi i osiguravačima, *institut subrogacije primarno je povezan s načelom obeštećenja i kao takav štiti javni poredak u osiguranju*.

³⁸ U pitanju su lica koja osiguranik, inače, ne bi tužio, bez obzira na to da li ima zaključeno osiguranje (srodnici), odnosno za koja po zakonu odgovara (radnici). Kako je rekao francuski autor, priznati pravo na subrogaciju značilo bi omogućiti osiguravaču da „ono što je jednom rukom dao osiguraniku, drugom oduzme“.

³⁹ P. Šulejić, 377.

⁴⁰ Y. Lambert-Faivre, L. Leveneur, 463.

VI Zaključak

Osiguranje imovine predstavlja vrstu osiguranja koja je od neprocenjivog značaja za nesmetano odvijanje života u savremenom društvu. Naknadom uništenih ili oštećenih imovinskih vrednosti fizičkih i/ili pravnih lica, u postupku koji karakteriše efikasnost i uvažavanje interesa korisnika usluga, osiguravači vrše društveno korisnu funkciju. Delovanjem osiguranja gubitak ili oštećenje imovine brzo se nadoknađuju, a poslovne aktivnosti odvijaju bez zastoja.

Podvlačimo da **osiguranje kao delatnost ima prirodni monopol kada je reč o zaštiti imovine, budući da ne postoji konkurentska usluga sa istim obimom i kvalitetom zaštitne funkcije**. Da bi se na najoptimalniji način iskoristile pogodnosti osiguravajuće zaštite, neophodno je da se usvoji strategija promocije osiguranja imovine i opismenjavanja građana u svojstvu korisnika usluga osiguranja. Građanin koji je investirao u osiguranje u povoljnijoj je situaciji u odnosu na onoga koji je to propustio da učini. Naglašavamo da u mnogim slučajevima izdvajanja za osiguranje na ime premija ne predstavljaju udar na budžet klijenta. Najbolji primer je osiguranje stanova od osnovnih rizika, koje okvirno iznosi jedan evro po kvadratu.

Naš regulatorni okvir osiguranja imovine, iako etabliran ZOO koji je usvojen još 1978. godine, predstavlja solidnu osnovu za razvoj novih usluga. Ali ako se želi podstaći održivi rast osiguranja, treba očekivati da se u dogledno vreme pristupi izmenama regulatornog okvira osiguranja. Naglašavamo da je uloga osiguravača u stvaranju podsticajnog okruženja veoma izražena. Oni su, naime, značajno tome doprineli, budući da su uslovima osiguranja uspostavili sve pretpostavke za razvoj različitih oblika osiguranja imovine, koji odgovaraju potrebama za zaštitom različitih imovinskih vrednosti.

Literatura

- Cousy, H., „Changing Insurance Contract Law: An Age-Old, Slow and Unfinished Story“, *Insurance Regulation in the European Union: Solvency II and Beyond* (eds. P. Marano, M. Siri), Palgrave Macmillan, London, 2017.
- Ilijić, S., „O pravnim aspektima rizika i polise osiguranja u prednacrtu Građanskog zakonika Republike Srbije (2015)“, *Tokovi osiguranja*, br. 2/2018.
- Ivančević, K., „Pravne posledice promene rizika u toku trajanja ugovora o osiguranju imovine“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, br. 3/2021.
- Jakaša, B., *Pravo osiguranja*, Inženjerski biro, Zagreb, 1972.
- Jankovec, I., „O kumuliranju naknade iz obaveznog osiguranja o odgovornosti sa naknadama, odnosno davanjima po drugim pravnim osnovama“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 1974.

- Karanikić Mirić, M., *Krivica kao osnov deliktne odgovornosti u građanskom pravu*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009
- Karanikić Mirić, M., *Obligaciono pravo*, Službeni glasnik, Beograd, 2024.
- Karanikić Mirić, M., „Forma ugovora o osiguranju“, *Tokovi osiguranja*, br. 1/2025.
- Lambert-Faivre, Y., Lavaneur, L., *Droit des assurances*, Dalloz, Paris, 2017.
- Petrović, Z., Čolović, V., Knežević, D., *Istorija osiguranja u Srbiji, Crnoj Gori i Jugoslaviji do 1941. godine*, Beograd, 2013 .
- Petrović Tomić, N., *Osiguranje robe u međunarodnom pomorskom prevozu*, Pravni fakultet u Beogradu, Beograd, 2009.
- Petrović Tomić, N., *Zaštita potrošača usluga osiguranja, Analiza i predlog izmene regulatornog okvira*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2015.
- Petrović Tomić, N., Glintić, M., „The Hybridization of the Regulatory Framework of Insurance Contract Law: Elements of a New Setting“, *Annals of the Faculty of Law*, No. 2/2024.
- Petrović Tomić, N., *Pravo osiguranja, Sistem, Knjiga prva*, Službeni glasnik, Beograd, 2024.
- Petrović Tomić, N., „Posebna pravila koja se odnose na osiguranje imovine i osiguranje od odgovornosti“, *Priručnik za obuku za polaganje ispita i sticanje zvanja ovlašćenog posrednika i ovlašćenog zastupnika u osiguranju*, Privredna komora Srbije, Beograd, 2024.
- Petrović Tomić, N., Grujić, N., „Kolektivno ugovaranje osiguranja od strane banaka – kanal distribucije i faktor finansijskog opismenjavanja korisnika osiguranja“, *Osiguranje, Hrvatski časopis za osiguranje*, br. 12/2025.
- Radojković, I., Kostić, A., Aleksandrović Gajić, M., „Načela prihvata rizika i tehničke osnove osiguranja poljoprivrednih kultura“, *Tokovi osiguranja*, br. 3/2021.
- Soković, I., „Značaj osiguranja i perspektive razvoja u Srbiji“, *Tokovi osiguranja*, br. 2/2024.
- Unan, S., „Neka pitanja u vezi sa sadržinom predugovorne obaveze ugovarača na prijavu bitnih činjenica – opšti pogled“, *Revija za evropsko pravo osiguranja*, br. 1/2016.
- Zou, W. Li, Q., „Uporedni trendovi u regulisanju prava oštećenih lica, štetnika i Fonda za nadoknadu šteta prouzrokovanih neosiguranim motornim vozilima kroz pravo subrogacije“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, br. 2/2022.